

VARIA

EETP Vol. 16, 2021, No. 4(62)
ISSN 1896-2327 / e-ISSN 2353-7787
DOI: 10.35765/eetp.2021.1662.09

Nadesłano: 25.09.2021
Zaakceptowano: 18.10.2021

Sugerowane cytowanie: Paprotna G. (2021). *Wybrane konteksty funkcjonowania społeczno-zawodowego nauczyciela przedszkola*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, vol. 16, nr 4(62), s. 133-143. DOI: 10.35765/eetp.2021.1662.09

Gabriela Paprotna

ORCID: 0000-0003-2330-1626

Akademia Ignatianum w Krakowie

Wybrane konteksty funkcjonowania społeczno-zawodowego nauczyciela przedszkola

Selected Contexts of Social and Professional Functioning of a Kindergarten Teacher

SŁOWA KLUCZE ABSTRAKT

nauczyciel
przedszkola,
oczekiwania
społeczne, role
zawodowe, rozwój
społeczno-
zawodowy, sytuacja
zawodowa

Nauczyciel przedszkola to zawód, którego wykonywanie zależy od wielu czynników. Tym, co w pierwszym rzędzie wyznacza jego pracę, jest świat dziecka. Nauczyciel wkracza więc na bardzo wczesnym etapie życia dziecka i to od jego kompetencji zależy, na ile będzie umiał wspierać rozwój swoich wychowanków. Złożona i dynamiczna rzeczywistość społeczna i oświatowa również jest źródłem zadań dla nauczyciela.

Celem artykułu jest analiza złożonych uwarunkowań, w których nauczyciel przedszkola wypełnia swe zawodowe powinności. Wskazuje to na ważność jego misji zarówno wobec dziecka, jak i społeczeństwa. Analizując funkcjonowanie zawodowe nauczyciela przedszkola, można zauważyć, że jego praca przebiega w różnych kontekstach. Pierwszy to oczekiwania społeczne wobec nauczyciela. Społeczeństwo wymaga, by był to kompetentny nauczyciel, otwarty na potrzeby dziecka, zdolny wspierać jego rozwój, a także pomocny rodzinie. Oczekuje się też, że nauczyciel przedszkola będzie integrował wpływy wychowawcze z różnych środowisk oraz że będzie uosobieniem określonych wartości. Drugi kontekst to role zawodowe nauczyciela przedszkola. W toku pracy wychowawczo-dydaktycznej jest on: wzorem osobowym, przewodnikiem dziecka, diagnostą, terapeutą, organizatorem współpracy z rodziną

i środowiskiem, członkiem zespołu nauczycielskiego, zarządcą placówki i badaczem. Trzeci kontekst to wymogi wynikające z rozwoju zawodowego. Przejawia się on w takich formach aktywności nauczyciela jak: adaptacja społeczno-zawodowa, identyfikacja społeczno-zawodowa, stabilizacja społeczno-zawodowa, dokształcanie i doskonalenie społeczno-zawodowe, sukcesy społeczno-zawodowe, rekwalifikacja społeczno-zawodowa, stopniowy regres aktywności społeczno-zawodowej, wycofanie się z czynnej pracy społeczno-zawodowej i okres reminiscencji i refleksji zawodowej.

Aby sprostać wymogom zawodowym, potrzebne jest dobre przygotowanie nauczyciela przedszkola w toku studiów oraz jego ustawiczna, samodoskonaląca aktywność.

KEYWORDS ABSTRACT

kindergarten teacher, social expectations, professional roles, social and professional development, professional situation

A kindergarten teacher is a profession the performance of which depends on numerous factors. What determines their work in the first place is the child's world. A kindergarten teacher enters it at a very early stage of the child's life and it depends on the teacher's competence to what extent they will be able to support the development of the pupil. Complex and dynamic social and educational reality is also a source of many challenges for the teacher. The aim of this article is the analysis of the complex background in which a preschool teacher fulfills their professional obligations. This makes it possible for us to notice the importance of their mission both towards each child and the society. When analyzing the professional functioning of a kindergarten teacher, it can be clearly seen that their work takes place in different contexts.

The first context includes social expectations of the teacher. The society requires that a kindergarten teacher should be competent, open to the child's needs, able to support the child's development, as well as helpful for the family. It is also expected that a kindergarten teacher will integrate educational influences from various environments and that they will be the embodiment of specific values.

The second context includes the professional roles undertaken by a kindergarten teacher. In the course of educational and didactic work, the teacher is a role model, the child's guide, a diagnostician, a therapist, an organizer of cooperation with the family and the environment, a member of the teaching team, a facility manager, and a researcher.

The third context includes the requirements arising from professional development. It is manifested in the following forms of the teacher's activity: socio-occupational adaptation, socio-occupational identification, socio-occupational stabilization, socio-occupational training and

improvement, socio-professional success, socio-professional retraining, gradual regression of socio-professional activity, withdrawal from active social and professional work, and a period of reminiscence and professional reflection.

In order to meet those requirements, one needs a good preparation of a kindergarten teacher during their studies, as well as the teacher's constant self-improving activity.

Nauczyciel przedszkola – kim jest?

Nauczyciel przedszkola jest osobą, od której w głównej mierze zależy przebieg edukacji dziecka. „Decyduje on o kierunku i treści pracy wychowawczo-dydaktycznej, dobiera skuteczne metody oddziaływań pedagogicznych” (Klim-Klimaszewska 2010: 162). Nauczyciel przedszkola to zawód, którego wykonywanie zależy od wielu czynników. Po pierwsze ważne jest przygotowanie pedagogiczne do pracy, jego wysokie kwalifikacje. Po drugie – tym, co wyznacza działalność nauczyciela przedszkola, jest złożona i dynamiczna rzeczywistość społeczna i oświatowa. Toczące się przemiany są źródłem zadań i wymagań stawianych temu zawodowi. I po trzecie tym, co wyznacza funkcjonowanie nauczyciela przedszkola, a co jest istotą jego pracy, jest świat dziecka. Nauczyciel wkracza więc na bardzo wczesnym etapie rozwoju i ma ogromne możliwości wpływania na jego przebieg. Od jego kompetencji zależy, na ile uda się pomóc dziecku w odkrywaniu jego potencjału i realizowaniu pełni osobowości.

Nauczyciel przedszkola powinien być specjalistą w swojej dziedzinie otwartym na potrzeby dzieci, ich rodzin i środowiska, kimś, kto rozwija i wzbogaca swoją osobowość, badaczem zjawisk wychowawczych.

Złożoność tego zawodu sprawia, że funkcjonowanie nauczyciela przedszkola można rozpatrywać w różnych kontekstach. Trzy z nich są przedmiotem niniejszych rozważań.

Kontekst oczekiwań społecznych

Praca nauczyciela przedszkola przebiega w kontekście oczekiwań, jakie stawia mu społeczeństwo. Jego usytuowanie w hierarchii społecznej nie jest jednak jednoznaczne. Z jednej strony, ogólnie docenia się jego odpowiedzialną misję, z drugiej zaś wciąż daje się odczuć przekonanie o niskim statusie społecznym tego zawodu.

Spółeczeństwo oczekuje nie tylko egzekwowania wymagań wobec uczniów, ich rozliczania i oceniania, jak było kiedyś. Obecnie pożądanym jest nauczyciel, który kieruje procesem edukacyjnym, wspiera rozwój dziecka, stwarza dobry klimat wychowawczy, poszukuje najlepszych środków oddziaływania, współpracuje z rodziną i środowiskiem oraz nieustannie zdobywa nowe kwalifikacje i kompetencje. Oczekuje się od

nauczyciela funkcjonowania w nowym – humanistycznym – paradygmacie edukacji (Kwaśniewska 2011: 97–103). Oznacza to m.in., że będzie on uwzględniał poczucie godności osobistej dziecka, jego potrzeby, możliwości, że będzie mu pozwalał podejmować decyzje. Ma to być nauczyciel stymulujący rozwój dziecka.

Nauczyciel przedszkola jest też podmiotem integrującym wpływy wychowawcze z różnych środowisk, w których żyją dzieci. Oczekuje się od niego dbania o wspólny kierunek oddziaływań wychowawczych i edukowania nie tylko dzieci, ale także rodziców i szerszego środowiska. Ta spójność wartości i działań jest istotnym warunkiem skuteczności w pracy pedagogicznej (Paprotna 2015: 82).

Społeczeństwo oczekuje przede wszystkim kompetentnego nauczyciela przedszkola. A kompetencje, którymi powinien się legitymować, są bardzo różnorodne. Jako zakres uprawnień, Sabina Guz wyszczególnia kompetencje w aspekcie emocjonalnym, poznawczym i działaniowym (Guz 1996: 92–93).

Aspekt emocjonalny oznacza poczucie, że nauczyciel panuje nad tym, co się dzieje w grupie, nawet jeśli są to sytuacje niezaplanowane. To także ufność, wiara we własne siły, bezwarunkowa akceptacja dzieci, a poprzez to tworzenie dobrego klimatu wychowawczego.

Aspekt poznawczy kompetencji odnosi się do czterech obszarów zadań nauczyciela. Po pierwsze – powinien on posiadać umiejętność obserwacji własnych działań oraz wszystkiego, co dzieje się w obrębie przedszkola, zarówno w aspekcie grupowym, jak i indywidualnym. Po drugie – powinien mieć wiedzę o sobie samym, o swoich umiejętnościach, atutach, ale i brakach. Po trzecie – niezbędna jest mu wiedza o dziecku. Chodzi tu z jednej strony o wiedzę teoretyczną, głównie z zakresu psychologii i pedagogiki, z drugiej zaś chodzi o wiedzę o konkretnych dzieciach, ich sytuacji rodzinnej, możliwościach, zainteresowaniach, cechach, przebiegu rozwoju itp. Po czwarte – nauczyciel przedszkola musi być wyposażony w wiedzę metodyczną, która pomaga mu odpowiednio planować pracę z dziećmi, dobierać stosowne metody, formy i środki dydaktyczne oraz kierować ich zabawą, nauką i wypoczynkiem.

Aspekt działaniowy kompetencji ujawnia się w sposobie zwracania się do dzieci, komunikacji werbalnej i niewerbalnej. Ważne są proporcje między nakazem a zachętą, otwartość na propozycje dzieci, słuchanie ich, ale także jasne sformułowanie komunikatów odnośnie do własnych oczekiwań. Istotny są też bliski, wzajemny kontakt, uśmiech, akceptacja czy życzliwe spojrzenie.

Przedstawiona powyżej klasyfikacja kompetencji jest szczególnie ukierunkowana na specyfikę pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym. Wynika z niej, że praca z dziećmi wymaga wszechstronnego przygotowania. Nauczyciel, zarówno w przedszkolu, jak i w szerszym środowisku, jest nośnikiem wartości i norm, jest reprezentantem całej grupy zawodowej oraz uosobieniem określonych idei państwa w zakresie wychowania i kształcenia najmłodszego pokolenia.

Wszystko to stanowi wytyczne do kształcenia nauczycieli przedszkoli, które obejmuje wielostronne przygotowanie do zawodu. Proces ten jest złożony, obejmuje bowiem nie tylko wyposażenie nauczyciela w wiedzę i wielorakie umiejętności, ale również – a nawet przede wszystkim – ukształtowanie jego pedagogicznej osobowości jako koniecznego warunku pracy z dziećmi.

Kontekst ról zawodowych

Wraz z rozwojem wiedzy o dzieciach oraz upowszechnieniem się wychowania przedszkolnego formułowano coraz to większe wymagania wobec nauczycieli. Skutkiem tego jest określenie wielu ról zawodowych nauczyciela przedszkola.

Rola zawodowa to „system norm i wzorów zachowania społecznie utrwalonych, tzn. takich, jakie przypisywane są wykonującym dany zawód przez społeczeństwo, a przyswajane przez adepta w trakcie przygotowania się do zawodu oraz w procesie socjalizacji” (Jędrzejewski 1985: 132). Rola jest więc sposobem zachowania, na który składają się pozycja społeczna oraz oczekiwania wobec tej roli. Pozycja wynika z miejsca w społeczeństwie, oczekiwania zaś z przepisów, obyczajów, tradycji. Na rolę zawodową składają się obowiązki, powinności, ale też i prawa.

W efekcie analizy pracy pedagogicznej nauczyciela przedszkola można wyróżnić wiele pełnionych przez niego ról.

Rola wzoru osobowego. Dziecko w wieku przedszkolnym, ucząc się właściwego postępowania, opiera się na wzorach osobowych. Wśród osób znaczących, z którymi na tym etapie rozwoju się utożsamia, szczególnie miejsce zajmuje nauczyciel. Oddziałuje on swoim osobistym przykładem (Klim-Klimaszewska 2005: 117), a dzieci uczą się przecież przez obserwację, naśladownictwo i identyfikację. Nauczyciel staje się w ten sposób źródłem zachowań, postaw, wiedzy, wartości, sądów. Rola ta odnosi się bezpośrednio do dzieci, ale ma też szerszy wymiar, jeśli przyjmiemy, że konsekwencje pracy nauczyciela, tzn. wychowania w duchu pożądanych wartości, mają znaczenie dla całego społeczeństwa (Paprotna 2015: 54).

Rola przewodnika dziecka. Dziecko w wieku przedszkolnym jest odkrywcą świata. Interesuje się tym, co je otacza, chętnie poznaje i uczy się, jest bardzo chłonne, otwarte i czerpie radość z odkrywania nowości. W tym procesie rolę przewodnika spełnia w dużej mierze nauczyciel przedszkola. To on tłumaczy, ukierunkowuje, odpowiada na liczne pytania. Pomaga w porządkowaniu wiedzy o świecie. Daje dziecku poczucie, że może ono w każdej chwili zwrócić się do swego wychowawcy. W ten sposób, zależnie od potrzeb, nauczyciel wspiera dziecko w rozwoju.

Rola diagnosty. „Realizacja procesu diagnozy jest jednym z podstawowych działań w pracy nauczyciela wychowawcy, pedagoga. Praca dydaktyczno-wychowawcza

nauczyciela jest bardziej efektywna, jeżeli poprzedzona zostanie aktywnością diagnostyczną. Poznawanie uczniów w różnych aspektach ich funkcjonowania jest więc niezbędnym ogniwem pracy nauczyciela” (Kos 2016: 60). Praca nauczyciela przedszkola to nieustanne obserwowanie rozwoju dziecka i orzekanie o jego przebiegu. Powinien się on orientować, jaki jest stan zdrowia dziecka, poziom wiedzy, umiejętności, jego potrzeby, możliwości, zainteresowania czy też jego sytuacja rodzinna. Ciągłe monitorowanie sytuacji dziecka jest tym ważniejsze, że zmiany rozwojowe w tym wieku przebiegają dość dynamicznie, przy dużej indywidualizacji tego procesu. Jest to jednocześnie warunek trafnego doboru metod wychowawczych.

Diagnozowanie rozwoju dziecka jest istotne również ze względu na ocenę poziomu przygotowania go zarówno do edukacji przedszkolnej, jak i do nauki w szkole. Wnikliwa analiza postępów dziecka, wsparta adekwatnymi narzędziami diagnostycznymi, pomaga określić takie zagadnienia jak: rozwój dziecka, gotowość przedszkolna, gotowość szkolna, ocena efektów działań edukacyjnych (Surma 2011a: 336).

Nauczyciel przedszkola w roli diagnosty musi rozszerzyć pole obserwacji i analiz również na rodzinę oraz środowisko rówieśnicze dziecka, które w dużym stopniu determinują jego funkcjonowanie.

Rola terapeuty. Praca nauczyciela przedszkola to również mierzenie się z różnymi trudnościami, które są udziałem dzieci. Wychowankowie przychodzą bowiem nie raz do przedszkola z obciążeniem mającym swoje źródło w środowisku rodzinnym, choć nie tylko. Różne sytuacje traumatyczne, np. śmierć, choroba dziecka bądź kogoś bliskiego, rozwód rodziców, strach przed nieznanym itp. powodują, że przedszkolak przeżywa trudności psychiczne i emocjonalne. I choć dzieci często korzystają z pomocy specjalistów, to nauczyciel spędza z nimi najwięcej czasu i ma najwięcej kontaktu. To on stara się niwelować przykre przeżycia i pomagać dziecku budować równowagę (Nowak 2009: 27–29).

Bycie terapeutą wymaga umiejętności obserwowania, diagnozowania, szukania sposobów pomocy. Warunkiem powodzenia tych działań jest też nawiązywanie bliskich relacji z dziećmi, budowanie poczucia bezpieczeństwa i stwarzanie klimatu zaufania. Konieczna jest również współpraca z rodziną i innymi podmiotami, np. specjalistami z różnych dziedzin.

Rola organizatora współpracy z rodziną i środowiskiem. Jednym z podmiotów wychowania przedszkolnego są – obok dzieci i nauczycieli – rodzice. Współpraca z rodzinami wychowanków sprzyja rozwojowi dzieci, integruje opiekuńcze, wychowawcze i dydaktyczne wysiłki domu rodzinnego i przedszkola oraz skłania do zastanowienia się nad wzajemnymi relacjami tych środowisk (Bulera, Żuchelkowska 2006: 22–23). Od nauczyciela przedszkola oczekuje się więc otwarcia na rodziców, promowania dialogu z nimi oraz wspólnych ustaleń dotyczących pracy z dziećmi.

Nauczyciel jako animator kontaktów przedszkola z rodziną musi mieć świadomość, że zadaniem tej instytucji jest m.in. pomoc rodzicom w wychowaniu dziecka i w przygotowaniu go do podjęcia nauki w szkole. Ważne staje się więc poznanie dzieci i ich rodzin, ale też podnoszenie kultury pedagogicznej środowiska rodzinnego oraz włączenie rodziców do aktywności przedszkola.

Nauczyciel przedszkola pełni rolę pośrednika między placówką a innym podmiotem środowiska społecznego. Jest też reprezentantem swojej grupy zawodowej, jest uosobieniem określonych wartości.

Rola członka zespołu nauczycielskiego – polega na funkcjonowaniu w układzie współpracy z pozostałymi nauczycielami. Integracja zespołu pedagogicznego jest warunkiem skuteczności działań oraz tworzy dobry klimat w placówce. Nauczyciel powinien umieć nawiązywać kontakty oparte na dialogu, tworzyć więzi oraz podporządkować się wspólnie przyjętym normom w realizacji przyjętych celów i zadań.

W zespole nauczycielskim, pełniąc różne role, nauczyciel musi godzić interesy własne z interesami placówki, musi rozwiązywać konflikty, czy też proponować własne pomysły.

Funkcjonowanie w zespole nauczycielskim wymaga kompetencji interpersonalnych, w szczególności zaś wiedzy i umiejętności w zakresie komunikowania się z innymi pedagogami. Nie bez znaczenia są tu takie cechy osobowości, jak: cierpliwość, otwartość, konsekwencja, opanowanie, spokój, empatia, wyrozumiałość, ale i poczucie humoru (Surma 2011b: 164).

Rola zarządzającego placówką przedszkolną. W tej roli nauczyciel łączy pedagogiczne i administracyjne aspekty pracy z dziećmi, rodziną i środowiskiem. Nauczyciel staje się menedżerem, który zapewnia standardy jakości pracy przedszkola.

Rola dyrektora wymaga od nauczyciela kultury organizacyjnej. Obserwujemy w placówce cztery typy kultur: kulturę władzy, kulturę ról, kulturę zadań i kulturę osoby. Stanowią one zespół wartości, norm, sposobów myślenia i zachowania w organizacji, jaką jest przedszkole. Wypracowany zostaje w ten sposób, w toku doświadczenia i doskonalenia zawodowego, wzorzec postępowania nauczycieli-członków organizacji (tu: przedszkola) (Szempruch 2001: 169–171).

Rola badacza. Nauczyciel przedszkola jest zobowiązany do obiektywnej i rzetelnej oceny rzeczywistości edukacyjnej. Potrzebne są w tym celu umiejętności badawcze tj. postępowanie zgodne z zasadami poznania naukowego. Nauczyciel powinien więc stosować metody naukowe, posługiwać się ścisłym, jednoznacznym językiem, musi też umieć formułować zasadne twierdzenia badawcze. Powinien również odznaczać się krytycyzmem wobec dotychczasowych osiągnięć naukowych oraz twórczym podejściem do badań (Duraj-Nowakowa 2012: 32–33). Dla nauczyciela szczególnie cenne są badania w działaniu, kiedy to w praktyce edukacyjnej refleksywnie poszukuje on rozwiązań problemów.

Lista ról zawodowych jest otwarta, zmieniająca się bowiem sytuacja społeczno-oświatowa wymaga od nauczycieli coraz to nowych kompetencji. Potrzebna jest więc otwartość na nowe wyzwania i gotowość do podejmowania nowych zadań społeczno-zawodowych.

Kontekst rozwoju zawodowego

Potrzeba ciągłej aktywności, mającej na celu osiągnięcie coraz wyższych stopni wtajemniczenia zawodowego, jest nieodłączną cechą funkcjonowania nauczyciela przedszkola.

W literaturze profesjologicznej znajdujemy próbę wyjaśnienia i opisanie rozwoju zawodowego. A jest to proces złożony, długotrwały, który ma swój początek, ciąg przemian ilościowych i jakościowych, oraz koniec związany z zaprzestaniem pracy zawodowej i schyłkiem życia. Rozwój zawodowy to proces przemiany świadomości jednostki dążącej do doskonałości w określonej dziedzinie i w poszczególnych elementach wykonywanej pracy. Wpływ na te przemiany mają zarówno czynniki społeczno-kulturowe, jak i własna aktywność jednostki – ogólnorozwojowa i ukierunkowana. Efektem tych zmian są coraz wyższego rodzaju formy aktywności zawodowej, ukierunkowanej na jej twórczy bądź odtwórczy kontakt z rzeczywistością materialną czy społeczno-kulturową (Czarnecki, Karaś 1996: 27).

Rozwój zawodowy przejawia się w różnych formach aktywności nauczyciela.

Adaptacja społeczno-zawodowa to przystosowanie do czynności i do miejsca pracy. To wstępna akceptacja swojej sytuacji zawodowej i warunek pojawienia się kolejnych form aktywności. Zaadaptowany nauczyciel jest zadowolony z pracy, dostrzega jej społeczną wartość i wyraża chęć pozostania w zawodzie (Czarnecki, Karaś 1996: 155–147).

Identyfikacja społeczno-zawodowa oznacza utożsamianie się nauczyciela z własną rolą zawodową. Pomaga w tym procesie silne nastawienie emocjonalne i poczucie wspólnoty z grupą zawodową – jej wartościami i celami. Ważne, by u nauczyciela zaistniała identyfikacja autentyczna, tzn. by postrzegał on pozytywnie swoje miejsce pracy i chciał się z nim związać na dłużej (w przeciwieństwie do identyfikacji formalnej, kiedy nauczyciel nie ma takich zamiarów) (Czarnecki 2010: 147–197).

Stabilizacja społeczno-zawodowa jest rozumiana jako względnie trwałe związanie z zawodem i miejscem pracy – jako efekt akceptacji wymogów i warunków pracy zawodowej. Trwałość ta jest jednak względna, gdyż zawsze mogą zaistnieć sytuacje wymagające zmiany, a nauczyciel powinien wykazywać też pewną dozę otwartości oraz chęci poszukiwania nowych rozwiązań (Czarnecki 2010: 147–197).

Dokształcanie, doskonalenie i samodoskonalenie społeczno-zawodowe. Ta aktywność jest warunkiem wykonywania zawodu nauczyciela oraz jego rozwoju. Aktualizacja wiedzy i umiejętności jest konieczna ze względu na dokonujący się ciągle postęp w pedagogice. Różne mogą być motywy tych działań: ekonomiczne (sytuacja finansowa, podniesienie kwalifikacji przez wykorzystanie nowych technologii, odgórne decyzje regulujące aktywność zawodową), społeczne (ideowe – zadania wychowania dzieci i młodzieży; interpersonalne – nauczyciel jako partner innych nauczycieli; interakcyjne – kontakt nauczyciela z dziećmi) oraz samorealizacyjne (Błaszkiwicz 2001: 69–75).

Rekwalifikacja społeczno-zawodowa. Cechą naszych czasów jest zmiana. Oznacza to, że człowiek musi zdobywać nowe kwalifikacje, a czasem zmienić specjalność, zawód czy miejsce pracy. Rekwalifikacja jest łatwiejsza dla młodszych nauczycieli, trudniejsza dla tych z dłuższym stażem pracy. Potrzebna jest tu otwartość na nowe wymagania, które przynosi dynamiczna sytuacja społeczno-oświatowa (Czarnecki 2016: 363).

Sukcesy społeczno-zawodowe są następstwem wszystkich przejawów aktywności zawodowej nauczycieli. Można je osiągnąć w pracy wychowawczo-dydaktycznej, w zdobywaniu kolejnych stopni awansu czy coraz wyższych funkcji. Są potwierdzeniem kolejnych szczebli na drodze do mistrzostwa w zawodzie (Czarnecki 2010: 153–154).

Stopniowy regres aktywności społeczno-zawodowej. Wraz z upływem lat zaznacza się stopniowy spadek sił psychofizycznych i motywacji do pracy, spowolnienie działania, zmniejszenie koncentracji uwagi i świeżości pamięci, a nawet pojawiają się błędy. Czas regresu zależy jednak m.in. od ogólnej kondycji psychofizycznej nauczyciela oraz od uciążliwości pracy (Czarnecki 2010: 154–155).

Wycofanie się z czynnej pracy społeczno-zawodowej – to dla jednych moment oczekiwany, dla innych przykra konieczność. Czasem nauczyciel utrzymuje jeszcze ograniczony kontakt z zawodem. Jest to jednak moment, w którym musi on zmienić tryb życia i – być może – znaleźć inny kierunek swojej aktywności (Czarnecki 2010: 155–156).

Okres reminiscencji i refleksji zawodowej. Nauczyciel wspomina lata swojej pracy, wraca do przeżyć zawodowych, snuje refleksje na temat swoich dokonań. Może dzielić się swoim doświadczeniem z młodszym pokoleniem (Czarnecki, Karaś 1996: 154–156).

Do *wyników* rozwoju zawodowego zalicza się: dojrzałość społeczno-zawodową, kwalifikacje społeczno-zawodowe, przydatność społeczno-zawodową, sukcesy społeczno-zawodowe oraz osobowość społeczno-zawodową (Czarnecki 2016: 373–374).

W procesie osiągania coraz wyższych form rozwoju zawodowego najkorzystniejsza jest sytuacja, gdy cele, jakie są stawiane na tej drodze, nauczyciel uznaje za własne, gdy się z nimi utożsamia. Sprzyja to autentyzmowi tego procesu, w przeciwieństwie do jego pozorowania (Kwiatkowska 2007: 295).

Konkluzje

Z przedstawionych tu kilku wybranych kontekstów sytuacji zawodowej nauczyciela przedszkola wynika, że jego praca jest bardzo złożona. Najważniejszym punktem odniesienia jest dziecko, a wszystkie pozostałe również służą – bezpośrednio lub pośrednio – jego dobru: zdrowiu, dobremu samopoczuciu i pomyślnemu rozwojowi.

Zmieniające się warunki życia społecznego tworzą nowe konteksty funkcjonowania nauczyciela przedszkola. Globalizacja społeczeństw, przeobrażenia (zagrożenia) rodziny, nadmiar informacji utrudniający ich wartościowanie, wielokulturowość, zróżnicowanie i wykluczenie społeczne, wzrost zjawisk patologicznych, łatwość przemieszczania się ludzi, nadmierna indywidualizacja (Szempruch 2017: 16–18) to niektóre zjawiska, które prawdopodobnie znajdują swe odniesienie w pracy nauczyciela przedszkola, gdyż wywierają one piętno również na najmłodszym pokoleniu.

Niezależnie od trudności, jakie pojawiają się na drodze zawodowej nauczyciela przedszkola, nie ma innej drogi, jak tylko – dla dobra dziecka – podążać za zmianą, przekraczać własne bariery, otwierać się na współpracę z różnymi podmiotami. Taka aktywność pozwala osiągać coraz wyższe szczeble człowieczeństwa, osobowości i profesjonalizmu, będących filarami pracy pedagogicznej.

Warto na koniec przytoczyć słowa Krystyny Duraj-Nowakowej potwierdzające powiązanie tych dwóch wymiarów pracy nauczyciela: „Osobowość jest rezultatem nie tylko samorzutnego rozwoju, ale i innych czynników kształtowania człowieka. Dojrzeewa on duchowo i staje się w pełni człowiekiem nie tylko w zmaganiach z rzeczywistością, ale i z samym sobą. Przez przezwyciężenie trudności, a nawet cierpienie buduje samego siebie i tworzy swoją osobowość, która wyraża się w prawdzie, pięknie i dobru. Dopiero tak ukształtowany nauczyciel posiada określone cele, wartości, cechy, które decydują o skuteczności wpływu wychowawczego” (Duraj-Nowakowa 2000: 150).

Bibliografia

- Błaszkiwicz R. (2001). *Motywacja nauczycieli do doskonalenia zawodowego*, „Nauczyciel i Szkoła”, nr 3–4, s. 69–75.
- Bulera M., Żuchelkowska K. (2006). *Edukacja przedszkolna z partnerskim udziałem rodziców*, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”.
- Czarnecki K. M., Karaś S. (1996). *Profesjologia w zarysie (rozwój zawodowy człowieka)*, Radom: Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji.
- Czarnecki K. M. (2010). *Profesjologia. Nauka o zawodowym rozwoju człowieka*, Sosnowiec: Oficyna Wydawnicza „Humanitas”.
- Czarnecki K. M. (2016). *Profesjologia. Nauka o profesjonalnym rozwoju człowieka*, wydanie drugie, Sosnowiec: Oficyna Wydawnicza „Humanitas”.
- Duraj-Nowakowa K. (2000). *Nauczyciel. Kultura – osoba – zawód*, Kielce: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa.

- Duraj-Nowakowa K. (2012). *Studiowanie literatury przedmiotu*, Kraków: Akademia Ignatianum–Wydawnictwo WAM.
- Guz S. (1996). *Edukacja przedszkolna w okresie przemian*, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP.
- Jędrzejewski S. (1985). *Nauczyciel przedszkola*, [w:] Kwiatowska M. (red.), *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Kos E. (2016). *Przebieg procesu pedagogicznej diagnozy ucznia w pracy nauczyciela wychowawcy*, „Nauczyciel i Szkoła”, nr 1, s. 60.
- Klim-Klimaszewska A. (2005). *Pedagogika przedszkolna*, Warszawa: Polski Instytut Wydawniczy.
- Klim-Klimaszewska A. (2010). *Pedagogika przedszkolna*, Warszawa: Instytut Wydawniczy ERICA.
- Kwaśniewska M. (2011). *Aktualny stan wychowania przedszkolnego w Polsce*, [w:] Karbowniczek I., Kwaśniewska M., Surma B. (red.), *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Kraków: Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM.
- Kwiatkowska H. (2007). *Kondycja zawodowa nauczycieli – geneza – przejawy – konsekwencje*, [w:] Lewowicki (red.), *Gorące problemy edukacji w Polsce, ekspertyzy i opinie*, Warszawa: Wydawnictwo Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN i Wyższej Szkoły Pedagogicznej ZNP.
- Nowak B. (2009). *Nauczyciel jako terapeuta w traumatycznych wydarzeniach w życiu ucznia*, [w:] Przygońska E., Chmielewska I. (red.), *Nauczyciel wobec wyzwań współczesności. Doświadczenia – badania – koncepcje*, Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.
- Paprotna G. (2015). *Spółeczno-pedagogiczne uwarunkowania funkcjonowania zawodowego nauczycieli przedszkoli*, Kraków: Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kardynała Augusta Hlonda w Mysłowicach, Akademia Ignatianum w Krakowie.
- Surma B. (2011a). *Metody i narzędzia diagnostyczne*, [w:] Karbowniczek J., Kwaśniewska M., Surma B. (red.), *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Kraków: Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM.
- Surma B. (2011b). *Uczestnicy (podmioty) procesu edukacyjnego w przedszkolu*, [w:] Karbowniczek J., Kwaśniewska M., Surma B. (red.), *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Kraków: Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM.
- Szemppruch J. (2001). *Nauczyciel w zmieniającej się szkole*, Rzeszów: Wydawnictwo Oświatowe „Fosze”.
- Szemppruch J. (2017). *Przygotowanie edukacyjne człowieka do funkcjonowania w warunkach współczesnej cywilizacji*, „Problemy Profesjologii”, nr 1, s. 16–18.

ADRES DO KORESPONDENCJI

Gabriela Paprotna
Akademia Ignatianum w Krakowie
e-mail: gabriela.paprotna@ignatianum.edu.pl